

*Mr Jelena Vidić, asistent
Pravnog fakulteta u Novom Sadu*

OSNOV ZAKONSKOG NASLEĐIVANJA U UPOREDNOM PRAVU (FRANCUSKA, BELGIJA, ITALIJA, ŠPANIJA)¹

Sažetak: *Određivanje naslednika predstavlja osnovni zadatak zakonodavstva prilikom regulisanja zakonskog nasleđivanja. Najznačajnije činjenice na kojima su u današnje vreme, odnosno u savremenim pravnim porecima zasnovani zakonski nasledni redovi predstavljaju činjenice srodstva, braka i vanbračne zajednice. Odgovarajući način normiranja odnosa spomenutih činjenica kao pravnorelevantnih činjenica u formulisanju pravila zakonskog nasleđivanja ima veliki značaj u svakom konkretnom pravnom poretku. Naime, u većini zemalja evropskog kontinentalnog tipa, zakon predstavlja jedan od dva dopuštena osnova pozivanja na nasleđivanje, koji, iako slabiji pravni osnov pozivanja na nasleđivanje, u njima češće nalazi svoju primenu od zaveštanja kao pravnog osnova pozivanja na nasleđivanje. Osim toga, značaj konkretnog načina normiranja odnosa srodstva, braka i vanbračne zajednice u formulisanju pravila zakonskog nasleđivanja proizlazi iz činjenice da norme ovog nasleđivanja odražavaju opšti stav jednog društva o tome na koji način treba da budu uređene naslednopravne posledice smrti ostavioca. Iz navedenih razloga značajno je uporediti pravnu regulativu u okviru pojedinih pravnih sistema, a koja se odnosi na pitanje odnosa navedenih činjenica u formulisanju pravila zakonskog nasleđivanja.*

Kao nastavak prethodnih radova u kojima smo ukazali na naslednopravne posledice odnosa srodstva, braka i vanbračne zajednice u pravu Engleske, kao i u pravima germanske pravne tradicije, ovaj rad za pred-

¹ Rad je posvećen projektu „Harmonizacija prava Republike Srbije i prava Evropske Unije – teorijskopравни, sociološkopravni, istorijskopравни, pozitivnopravni i ekonomski aspekti.“

met svog istraživanja ima pravnu regulativu navedenog pitanja u pojedinim zemljama romanske pravne tradicije, konkretno u pravima Francuske, Belgije, Italije i Španije.

Ključne reči: *srodstvo, brak, vanbračna zajednica, srodnici, bračni drug, vanbračni partner, zakonsko nasleđivanje, zakonski nasledni deo.*

1. Uopšte o srodstvu, braku i vanbračnoj zajednici kao pravno relevantnim činjenicama u zasnivanju pravila zakonskog nasleđivanja

U zemljama romanske pravne tradicije, koje predstavljaju predmet analize našeg rada, odnosno prema Građanskom zakoniku Francuske², Građanskom zakoniku Belgije,³ Građanskom zakoniku Italije⁴, kao i Građanskom zakoniku Španije⁵ pravnorelevantne činjenice u zasnivanju pravila zakonskog nasleđivanja predstavljaju činjenice srodstva i bračne veze. Međutim, za razliku od najvećeg broja evropskih prava, u pojedinim pravima ove grupe zemalja, kao što su prava Španije i Belgije, nasleđivanje po osnovu činjenice bračne veze moguće je ne samo kada se radi o braku između lica različitog pola, već i onda kada se radi o braku između lica istog pola. U poslednje spomenutom pravu i vanbračna zajednica između partnera različitog i istog pola predstavlja pravno relevantnu činjenicu u zasnivanju pravila zakonskog nasleđivanja.

Pravno relevantne vrste srodstva na kojima su zasnovana pravila zakonskog nasleđivanja u svim posmatranim pravima predstavljaju krvno i adoptivno srodstvo. Krvni srodnici imaju ista zakonska nasledna prava, bez obzira da li ih sa ostaviocem vezuje odnos bračnog ili vanbračnog srodstva, pod uslovom da je vanbračno srodstvo utvrđeno na zakonom predviđen način.⁶ Od ovog pravila postoje određeni izuzeci u pravima Ita-

² Građanski zakonik Francuske je donet 1804. godine. Tekst zakonika videti na internet adresi: <http://www.droit.org/codes/CCIVILL0.html#articleLEGIARTI000006431238>.

³ U pravu Belgije prvobitno je važio tekst Građanskog zakonika Francuske iz 1804. godine, s tim što je vremenom Građanski zakonik Belgije evoulirao i u određenoj meri se udaljio od Građanskog zakonika Francuske. Tekst zakonika videti na internet adresi: <http://www.droitbelge.be/codes.asp#civil>.

⁴ Građanski zakonik Italije je donet 1942. godine. Tekst zakonika videti na internet adresi: http://www.jus.unitn.it/cardozo/Obiter_Dictum/codciv/Codciv.htm.

⁵ Građanski zakonik Španije je donet 1889. godine. Tekst zakonika videti na internet adresi: <http://civil.udg.es/normacivil/estatal/CC/indexcc.htm>.

⁶ V. čl. 733. st. 1. Građanskog zakonika Francuske, čl. 334. Građanskog zakonika Belgije, čl. 565-566. i 573. Građanskog zakonika Italije, kao i čl. 108. st. 2. i 930-931. Građanskog zakonika Španije.

lije i Belgije. Tako, u pravu Italije bračna i vanbračna deca ostavioca nasleđuju na jednake delove, s tim što bračna deca mogu podneti zahtev za namirenje zakonskog naslednog dela vanbračne dece u novcu ili nepokretnostima iz zaostavštine, ukoliko se vanbračna deca tome ne protive, dok u slučaju protivljenja o ovome odlučuje sud, uzimajući u obzir lične i imovinske prilike u svakom konkretnom slučaju.⁷ S druge strane, vanbračnoj deci koja su rođena iz incestne veze, u pogledu koje je mogućnost utvrđivanja roditeljstva isključena, na ime zakonskog naslednog dela pripada doživotna renta, koja odgovara visini naslednog dela na koji bi ovakvo dete imalo pravo da je roditeljski odnos ustanovljen priznanjem ili sudskom odlukom. Vanbračna deca potekla iz incestne veze mogu tražiti kapitalizaciju svog zahteva za izdržavanje, a naslednici mogu zadovoljiti ovakav zahtev po svom izboru - putem novčanog namirenja ili u dobrima iz zaostavštine.⁸ U pravu Belgije, počev od 1987. godine vanbračna deca su po pravilu izjednačena u svim pravima i obavezama prema svojim roditeljima i srođnicima, s tim što je diskriminacija u pogledu njihovih naslednih prava postojala sve do 2006. godine, kada je ukinuta odredba prema kojoj su nadživeli bračni drug i potomci koji potiču iz onog braka tokom čijeg trajanja je učinjena preljuba, mogli zahtevati da dete iz preljubničke veze, koje nije odraslo u porodičnoj kući, dobije novčanu vrednost na ime svog naslednog dela. Međutim, određeni stepen diskriminacije u ovom pravu i dalje postoji. Naime, oni srođnici čiji je srođnički odnos sa ostaviocem ustanovljen tek nakon njegove smrti, a koji nisu u roku od 6 meseci od otvaranja nasleđa zahtevali svoja nasledna prava, ne mogu dovesti u pitanje punovažnost radnji koje su drugi naslednici preduzeli u dobroj veri, te mogu zahtevati samo novčanu vrednost na ime svog naslednog dela.⁹ U pravu Francuske počev od reforme naslednog prava iz 2001. godine došlo je do potpunog naslednopravnog izjednačenja vanbračnih sa bračnim srođnicima. Donošenjem „Zakona o pravima nadživelog bračnog druga i vanbračne dece, odnosno o modernizaciji različitih odredbi naslednog prava“ iz 2001. godine¹⁰ došlo je do osavremenjivanja naslednog prava, a jedan od ciljeva i doprinosa ove reforme, kao što to proizlazi iz samog naslova ovog zakona, ogleda se i u okončanju diskriminacije u pogledu nasleđivanja vanbračne dece. Iako je još Zakon od 3. januara 1972. godine vanbračnoj deci davao ista nasledna prava kao i bračnoj deci, ovaj zakon je ipak predviđao izuzetke kada se radilo o van-

⁷ V. čl. 566. u vezi sa čl. 537. st. 3. Građanskog zakonika Italije.

⁸ V. čl. 580. u vezi sa čl. 251. i 278. Građanskog zakonika Italije.

⁹ V. čl. 828. Građanskog zakonika Belgije.

¹⁰ V. Zakon br. 2001-1135. Sl. list od 4. decembra 2001., *Defrenois* 2002.

bračnom detetu iz preljubničke veze, s obzirom na činjenicu da kada bi se ovakvo dete u pogledu svojih naslednih prava našlo u konkurenciji sa bračnim drugom ostavioca koji je bio „žrtva“ preljube, ili u konkurenciji sa bračnom decom koja su rođena u braku tokom čijeg trajanja je preljuba počinjena, onda je njegovo zakonsko pozivanje na nasleđe bilo ograničeno. Naime, ovakvo dete je imalo pravo na polovinu od onoga što bi na ime nasleđa pripadalo nadživlom bračnom drugu, odnosno bračnoj deci.¹¹ Zbog svoje rigidnosti ova diskriminacija je bila kritikovana, s osloncem na članove 8. i 14. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda iz 1950. godine. Ovo s obzirom na to da se čl. 8. navedene konvencije odnosi na poštovanje privatnog i porodičnog života, a da je čl. 14. konvencije predviđeno da uživanje prava i sloboda priznatih konvencijom mora biti osigurano „bez ikakve razlike, posebno ne one koja je između ostalog zasnovana na poreklu.“ U skladu sa napuštanjem osuđivanja čina preljube, te kao posledica osude Francuske od strane Evropskog suda za ljudska prava¹² došlo je do ukidanja svih tekstova kojima su nasledna prava vanbračne dece bila ograničena u onim situacijama kada bi njihova prava mogla umanjiti prava bračnog druga, odnosno bračne dece, a iz istog razloga iz teksta Građanskog zakonika Francuske izostavljen je i izraz koji je koristio Zakon od 3. januara 1972. godine za označavanje ove dece.

Tazbinsko srodstvo ni u jednom od posmatranih prava analizirane grupe zemalja ne predstavlja pravno relevantnu činjenicu u formulisanju pravila zakonskog nasleđivanja, za razliku od adoptivnog srodstva koje, kako je to navedeno, u svima njima predstavlja osnov pozivanja na nasleđe. Tako, u pravima Francuske i Belgije postoje dve vrste usvojenja – potpuno i nepotpuno. U oba spomenuta prava, zasnivanjem potpunog

¹¹ O evoluciji naslednopravnog položaja vanbračne dece u pravu Francuske videti opširnije: Jean Maury: *Successions et libéralités*, Paris, 2007., str. 42-44.; Philippe Malaurie, Larant Aynés: *Cours de droit civil, les successions et les libéralités*, Paris, 1995., str. 62-64.

¹² Kasacioni sud je 1996. godine odbacio jednu žalbu na presudu, koja je bila zasnovana sa pozivom na tekstove navedene konvencije, pozivajući se na stari član 760. Građanskog zakonika Francuske, sa obrazloženjem da pozivanje na nasleđe ne podleže poštovanju privatnog i porodičnog života, koje štiti pravo priznato članom 8. spomenute konvencije i koje je garantovano bez razlike članom 14. ove konvencije. Međutim, Evropski sud za ljudska prava, koji je postupao po istoj stvari je svojom odlukom od 1. februara 2000. godine osudio Francusku za kršenje čl. 14. Konvencije i člana 1. Protokola, aneks br. 1. Konvencije, koji se odnosi na ugrožavanje prava svojine, pošto je zaključio da nije postojao „razuman i srazmeran odnos“ između upotrebljenih sredstava – primena člana 760. Francuskog građanskog zakonika – i cilja koji se želeo postići - zaštita porodične ćelije (Mazurek protiv Francuske). V. Marie-Cécile Forgeard, Richard Crône, Bertrand Gelot: *La réforme des successions*, Paris, 2002., str. 67-68.

usvojenja uzajamna nasledna prava između deteta i njegovih krvnih srodnika se u potpunosti gase, dok s druge strane, usvojenik u porodici usvojioca dobija isti položaj kao da je usvojiočevo prirodno dete, sa svim naslednopravnim posledicama koje iz ovoga proizlaze, što znači da ovakav usvojenik nasleđuje usvojioca i njegove srodnike, kao što i usvojilac i njegovi srodnici mogu nasleđivati usvojenika. Naslednopravne posledice nepotpunog usvojenja su drugačije, s obzirom na to da u oba prava usvojenik iz ovakvog vida usvojenja zadržava nasledna prava prema svojim krvnim srodnicima, pri čemu stiže nasledna prava i u odnosu na zaostavštinu usvojioca. Međutim, dok u pravu Belgije usvojenik iz ovog vida usvojenja nema pravo da nasledi usvojiočeve srodnike, dotle u pravu Francuske ovakva mogućnost postoji, osim kada se radi o ostvarivanju prava na nužni deo usvojenika u pogledu zaostavštine predaka usvojioca. Oba zakonika na identičan način regulišu pitanje pravne sudbine imovine usvojenika iz nepotpunog usvojenja koji je preminuo bez potomaka, u kom slučaju će se dobra koja su besteretno stečena od strane usvojioca ili njegovih srodnika vratiti usvojiočevoj porodici, kao što će se dobra koja su na prethodno spomenuti način stečena od strane svojih prirodnih roditelja vratiti istima, a ostatak dobara će se deliti na način prema kojem će jedna polovina pripasti prirodnoj porodici, dok će druga polovina pripasti adoptivnoj porodici.¹³ Pravo Italije, poput prava Francuske i Belgije poznaje dva vida usvojenja: potpuno i nepotpuno. Kod prvog vida usvojenja, koje je u ovo pravo uvedeno Zakonom o usvojenju iz 1983. godine, usvojeno dete prema usvojiocu i njegovim srodnicima stiže ista prava i obaveze kao i prirodno dete, što znači i odgovarajuća nasledna prava, kao što i usvojilac i njegovi srodnici stižu ista takva prava u odnosu na usvojenika, pri čemu se uzajamna nasledna prava između deteta i njegovih krvnih srodnika u potpunosti gase.¹⁴ Kod nepotpunog usvojenja, koje je normirano Građanskim zakonikom Italije, usvojenik stiže nasledna prava prema usvojiocu, ali ne i prema njegovim srodnicima, zadržavajući pritom sva prava i obaveze, a time i odgovarajuća nasledna prava i prema svojim krvnim srodnicima, dok s druge strane usvojilac, kao ni njegovi srodnici nemaju nasledna prava u odnosu na zaostavštinu usvojenika.¹⁵

¹³ U pogledu pravnih dejstava potpunog usvojenja v. čl. 356. i 358. Građanskog zakonika Francuske, kao i čl. 356.1 Građanskog zakonika Belgije, a u pogledu pravnih dejstava nepotpunog usvojenja v. čl. 364. st. 1. i čl. 368. – 368-1. Građanskog zakonika Francuske, kao i čl. 353.15 - 353.16 Građanskog zakonika Belgije.

¹⁴ V. čl. 27. Zakona o usvojenju Italije (Legge 1983 n. 184 - Regolamento per le adozioni e l'affidamento dei minori). Tekst zakona videti na internet adresi: <http://www.unioneconsulenti.it/article.php?sid=235&mode=thread&order=0>.

¹⁵ V. čl. 300. čl. 304., kao i čl. 567. Građanskog zakonika Italije.

Naslednopravne posledice potpunog usvojenja kao mogućeg vida usvojenja u pravu Španije identične su onim posledicama koje su u pogledu ovog vida usvojenja predviđene i u pravima Francuske, Belgije i Italije.¹⁶

Kada je reč o naslednim pravima nadživelog bračnog druga, isti ima pravo na zakonsko nasleđivanje ukoliko se sa ostaviocem u trenutku njegove smrti nalazio u važećem braku, što znači da razvedeni bračni drug u pravu Francuske, odnosno u pravima Belgije i Španije razvedeni bračni drug, kao i onaj u odnosu na kojeg ne postoji sudska odluka o separaciji nema pravo na zakonsko nasleđivanje.¹⁷ U pravu Italije zakonsko pravo da nasledi, pored onog bračnog druga koji se sa ostaviocem nalazio u braku u momentu njegove smrti, odnosno čiji brak nije bio razveden, ima još i savesni bračni drug, u slučaju kada je do proglašenja braka ništavim došlo nakon smrti jednog od bračnih drugova, kao i onaj bračni drug kojem na osnovu sudske odluke separacija nije pripisana u krivicu.¹⁸

Kako je to navedeno, u pojedinim zemljama romanske pravne tradicije bračna veza predstavlja pravno relevantnu činjenicu u zasnivanju pravila zakonskog nasleđivanja nezavisno od pola bračnih drugova. Naime, u Španiji je Zakonom o izmenama građanskog zakonika iz 2005. godine, dozvoljeno zaključenje braka i licima istog pola, sa svim i jednakim pravima i obavezama, bilo kakav da je njihov sastav, u skladu sa čim su efekti braka jedinstveni u svim oblastima, pa i u oblasti zakonskih naslednih prava, nezavisno od pola bračnih drugova.¹⁹ I u Belgiji je Zakonom koji je stupio na snagu 30. januara 2003. godine,²⁰ a koji je inkorporiran u Građanski zakonik Belgije, legalizovan brak između dva lica istog pola, čime su bračni partneri istog pola stekli uzajamno pravo na nasleđivanje, na isti onaj način na koji se nasleđivanje u ovoj zemlji ostvaruje i između partnera različitog pola koji se nalaze u braku.

Vanbračna zajednica ni u jednom od posmatranih prava ne predstavlja osnov pozivanja na nasleđivanje, što nije slučaj jedino u pravu Belgije. Naime, u ovoj zemlji, 01. januara 2000. godine stupio je na snagu Za-

¹⁶ V. čl. 108. st. 2., čl. 178. st. 1., kao i čl. 179. st. 1. Građanskog zakonika Španije.

¹⁷ V. čl. 732. Građanskog zakonika Francuske, čl. 731. Građanskog zakonika Belgije, kao i čl. 834. Građanskog zakonika Španije. U pravu Belgije bračni drug može izgubiti zakonsko nasledno pravo i onda kada je u potpunosti ili delimično izgubio starateljstvo nad zajedničkom decom. V. čl. 745. *septies* § 1. Građanskog zakonika Belgije.

¹⁸ V. čl. 584. st. 1. i 585. st. 1. Građanskog zakonika Italije.

¹⁹ V. Zakon 13/2005 od 1. jula 2005. godine, kojim se menja Građanski zakonik Španije iz 1889. godine u oblasti prava na sklapanje braka, Državni službeni list br. 157, 11364, sa obrazloženjem.

²⁰ Tekst zakona videti na internet adresi: <http://www.psy-desir.com/leg/spip.php?article707>.

kon o zakonskoj kohabitaciji iz 1998. godine,²¹ kojim je parovima istog i različitog pola koji su sačinili pismenu izjavu o kohabitaciji kod odgovarajućih lokalnih vlasti, omogućena primena odredaba o porodičnom domu, kao što je predviđena i obaveza ovakvih partnera na podelu troškova i dugova u vezi sa domaćinstvom i zajedničkom decom, ali ne i mogućnost uzajamnog nasleđivanja. Međutim, izmenama koje su u ovom pravu stupile na snagu 18. maja 2007. godine, a koje su inkorporirane u Građanski zakonik Belgije, nadživlom kohabitantu je priznato pravo plodouživanja nad nepokretnošću koja je tokom zajedničkog života predstavljala zajedničko prebivalište kohabitanata, kao i nad pokućstvom kojim je ova nepokretnost opremljena. I Francuska je 1999. godine donela Zakon br. 99-994 kojim je regulisana vanbračna kohabitacija heteroseksualnih i istopolnih partnera, kojim zakonom je dopunjen prvi tom Građanskog zakonika Francuske poglavljem XII (čl. 515-1 do 515-8) čiji je naziv *Du pacte civil de solidarité et du concubinage* – PACS (Građanski sporazum o solidarnosti i konkubinatu). Konkubinatu je definisan kao zajednica života dva lica istog ili različitog pola koji žive kao par i čiju zajednicu karakteriše stabilnost i trajnost.²² Iako su dejstva konkubinata u ovoj zemlji slična braku, vanbračnim heteroseksualnim i istopolnim partnerima ipak nije priznato pravo uzajamnog zakonskog nasleđivanja, osim prava na privremeno stanovanje, koje je uvedeno izmenama Građanskog zakonika Francuske iz 2006. godine.

2. Naslednopravne posledice odnosa srodstva, braka i vanbračne zajednice u vezi sa ostvarivanjem zakonskih naslednih prava

A. Odnos srodstva, braka i vanbračne zajednice u prvom zakonskom naslednom redu

Opšte prihvaćeno pravilo savremenih prava Evrope, prema kojem ostaviočev bračni drug može konkurisati potomstvu ostavioca u ostvarivanju zakonskih naslednih prava, prihvaćeno je i u svim zemljama romanske pravne tradicije.

U većini prava analizirane grupe zemalja, kao što su prava Francuske, Belgije i Španije, osnovna karakteristika odnosa činjenice srodstva u pravoj nishodnoj liniji i činjenice bračne veze, po pravilu se ogleda u povoljnijem naslednopravnom položaju potomstva u odnosu na ovakav po-

²¹ Tekst zakona videti na internet adresi: [http://www.juridat.be/cgi_loi/loi_a.pl? language=fr&caller=list&cn=1998112335&la=f&fromtab=loi&sql=dt='loi'&tri=dd+as+rank&rech=1&numero=1](http://www.juridat.be/cgi_loi/loi_a.pl?language=fr&caller=list&cn=1998112335&la=f&fromtab=loi&sql=dt='loi'&tri=dd+as+rank&rech=1&numero=1).

²² V. čl. 515-8 Građanskog zakonika Francuske.

ložaj nadživelog bračnog druga, što u ovim pravima proizlazi iz veličine zakonskog naslednog dela bračnog druga, kao i iz prirode njegovih naslednopravnih ovlašćenja. Tako se u pravu Belgije naslednopravna ovlašćenja bračnog druga u konkurenciji sa potomstvom ogledaju u njegovom pravu plodouživanja na celoj zaostavštini koju nasleđuju potomci.²³ Počev od 2007. godine i vanbračnom partneru takođe pripada pravo plodouživanja, ali ne na celoj zaostavštini, već samo nad nepokretnošću, koja je tokom zajedničkog života predstavljala zajedničko prebivalište, kao i nad pokuštvom kojom je ova nepokretnost opremljena.²⁴ Sticanje punog prava svojine od strane potomaka ne mora nužno biti uslovljeno smrću bračnog druga, odnosno vanbračnog partnera, jer na njihov, kao i na zahtev bračnog druga, odnosno vanbračnog partnera, sud može doneti odluku na osnovu koje može doći do prestanka opterećivanja prava svojine potomaka pravom plodouživanja, do čega može doći putem novčanog namirenja, ili putem ustupanja imovine iz zaostavštine u meri koja je proporcionalna vrednosti plodouživanja, ili putem ustanovljavanja rente u korist bračnog druga, odnosno vanbračnog partnera.²⁵ I u pravu Španije, kao što je to slučaj i u pravu Belgije, bračnom drugu u slučaju postojanja potomaka pripada takođe pravo doživotnog uživanja, ali ne na celoj zaostavštini, već na 1/3 zaostavštine.²⁶ U kojoj meri pravo Španije nastoji zaštititi naslednopravni položaj potomaka ostavioca govori i činjenica da je bračni drug koji nakon smrti ostavioca ponovo stupi u brak, ili koji u toku udovištva dobije vanbračno dete ili usvoji dete, obavezan da sve ono što je primio od ostavioca putem nasleđivanja, poklona ili na ime dobiti bilo koje vrste, sačuva (rezerviše) za svoju decu, odnosno potomke iz prvog braka, koji će ovu imovinu stoga steći prema pravilima zakonskog nasleđivanja, kao da nije postojao drugi brak njihovog roditelja (odnosno nadživelog bračnog druga ostavioca).²⁷

²³ V. čl. 745. *bis* § 1.st. 1. Građanskog zakonika Belgije.

²⁴ V. čl. 745. *octies* § 1. Građanskog zakonika Belgije.

²⁵ V. čl. 745. *quater* § 1. st. 1., Građanskog zakonika Belgije. V. i čl. 745. *octies* § 3. Građanskog zakonika Belgije koji je primenu ove odredbe proširio i u pogledu prava plodouživanja vanbračnog partnera. Sud ne mora doneti ovakvu odluku ukoliko bi to nanelu znatnu štetu poslu ili profesionalnim interesima bilo koje strane. Osim toga, bračni drug (vanbračni partner) ima pravo da uskrati svoju saglasnost kada se otkup plodouživanja odnosi na nepokretnosti, posebno na kuću u kojoj on živi. V. čl. 745. *quater* § 2. st. 3. i § 4. Građanskog zakonika Belgije.

²⁶ V. čl. 834. Građanskog zakonika Španije.

²⁷ V. čl. 968., 972-973. i 980. Građanskog zakonika Španije. Ukoliko je nadživeli bračni drug pre sklapanja novog braka otuđio nepokretna dobra stečena na gore spomenuti način, ovakvo raspolaganje će biti punovažno samo pod uslovom ukoliko bračni drug obezbedi za svoje potomke iz prvog braka ekvivalentnu protivvrednost ovih dobara, dok

U pravu Francuske bračni drug može, ali ne mora nužno imati ovakav naslednopravni položaj. Kako je to spomenuto, u Francuskoj je reformom iz 2001. godine, donošenjem „Zakona o pravima nadživelog bračnog druga i vanbračne dece, odnosno o modernizaciji različitih odredbi naslednog prava“ došlo do osavremenjivanja naslednog prava, a jedan od ciljeva i doprinosa ove reforme ogleda se i u poboljšanju naslednopravnog položaja bračnog druga, putem uvećavanja njegovih zakonskih naslednih prava i uređivanja njegove zaštite.²⁸ Promene koje su usledile sa reformom položaja nadživelog bračnog druga govore o dve zakonodavčeve preokupacije, sasvim različite prirode: s jedne strane, ova reforma trebalo je da poboljša, na jedan apstraktan način nasledna prava bračnog druga u odnosu na nasledna prava celine ostalih ostaviočevih naslednika, odnosno njegovih srodnika, dok je s druge strane imala za cilj i da zaštiti nadživelog bračnog druga, garantujući mu izvesna pretpostavljena dobra koja bi mu obezbedila minimum sigurnosti. Spomenuti zakon pravi razliku u zavisnosti od toga da li se bračni drug ostavioca jedini poziva na nasleđivanje, ili se poziva u konkurenciji sa srodnicima ostavioca, u kom slučaju njegova ovlašćenja mogu da variraju u pogledu svoje prirode. Tako, u slučaju postojanja samo dece koja vode poreklo od oba bračna druga, pretpostavljajući prisnost koja u ovom slučaju postoji između nadživelog bračnog druga i ove dece, koja su i njegova i koja će i njega u krajnjem slučaju naslediti, zakon omogućava izvesnu slobodu bračnom drugu, koji ima pravo da izabere plodouživanje na celoj zaostavštini ili da nasledi u svojinu četvrtinu zaostavštine, što znači da će u prvom slučaju cela zaostavština pripasti u svojinu ostaviočevim potomcima, dok će se u drugom slučaju 3/4 zaostavštine deliti između ostaviočevih potomaka.²⁹ U slučaju postojanja jednog de-

će eventualno otuđenje dobara koja podležu rezervi od strane bračnog druga koja su učinjena nakon sklapanja drugog braka biti punovažno samo ukoliko nakon smrti bračnog druga ne ostanu njegovi potomci iz prvog braka. Otudjenja pokretnih dobara će biti punovažna bez obzira da li su učinjena pre ili nakon sklapanja braka, ali uz obavezu nadoknade. V. čl. 974-976. Građanskog zakonika Španije. O navedenoj zakonskoj instituciji videti: Karl Hanz Neumayer: *International encyclopedia of comparative law*, Volume V – Succession, Chapter 3, *Intestate Succession*, (ed. K. Zweigert, U. Drobnig), Published by Martinus Nijhoff Publishers, 1981., str. 51.

²⁸ U teoriji se navodi da je uprkos korisnim merama preduzetim tokom prethodna dva veka, položaj nadživelog bračnog druga usled evolucije porodice i društva postao neadekvatan. V. Marie-Cecile Forgeard, Richard Crone, Bertrand Gelot: op. cit., str. 1.

²⁹ V. čl. 757. Građanskog zakonika Francuske. Pravo izbora je strogo vezano za ličnost bračnog druga i kao takvo je neprenosivo, sve dok se ne izvrši, a ukoliko bračni drug umre pre nego što je dao izjavu o izboru smatraće se da je izabrao plodouživanje. U situaciji kada bračni drug nije izvršio izbor, svaki naslednik može pozvati u pisanoj formi

teta ili više dece koja ne vode poreklo od oba bračna druga, nadživelim bračnom drugu ne pripada pravo izbora, te isti isključivo može naslediti u svojinu četvrtinu zaostavštine, a preostale 3/4 zaostavštine će nasledivati ostaviočevi potomci.³⁰ Na osnovu sporazuma između naslednika i bračnog druga moguća je konverzija plodouživanja u kapital,³¹ kao što je moguća i konverzija plodouživanja u doživotnu rentu, pri čemu za razliku od ranijeg zakonskog teksta, prema kojem je poslednje spomenuto pravo predstavljalo zaštitnu meru nosilaca golog prava svojine, koji su shodno tome jedini bili i ovlašćeni da je traže, prema važećem francuskom naslednom pravu, pravo na postavljanje zahteva za konverziju plodouživanja u doživotnu rentu pripada ne samo titularima golog prava svojine, već i samom bračnom drugu. U slučaju nepostojanja sporazuma, zahtev se može podneti sudu, s tim što sud ne može protiv volje bračnog druga doneti odluku o konverziji plodouživanja, koje se odnosi na stan koji koristi bračni drug kao svoje prebivalište, kao i na pokretne stvari kojima je taj stan opremljen.³² Ovaj izuzetak predstavlja rezultat posebne pažnje koju je zakonodavac posvetio zaštiti naslednih prava bračnog druga.

Naslednopravni položaj nadživelog bračnog druga u pravu Italije je povoljniji od položaja koji on ima u svim prethodno spomenutim pravima. Naime, bračni drug u pravu Italije, nezavisno od toga ko mu konkuriše na nasleđe, uvek nasleđuje u svojinu odgovarajući deo zaostavštine. S obzirom na to da kvantitet njegovih naslednopravnih ovlašćenja zavisi od broja prvostepenih potomaka koji mu konkurišu u nasleđivanju, to će njegov naslednopravni položaj u prvom naslednom redu biti najpovoljniji u situaciji kada mu konkuriše samo jedno dete ostavioaca, u kom slučaju će mu na ime naslednog dela pripasti pravo na 1/2 zaostavštine. Naslednopravni položaj bračnog druga će u određenoj meri biti nepovoljniji kada mu na nasleđe konkurišu dvoje ili više od dvoje dece ostavioaca, kada će

bračnog druga da izvrši izbor, u kom slučaju će se ukoliko bračni drug ne izvrši pravo izbora u roku od tri meseca, smatrati da je izabrao plodouživanje. V. čl. 758 - 1., čl. 758 - 3., kao i čl. 758-4. Građanskog zakonika Francuske.

³⁰ V. čl. 757. Građanskog zakonika Francuske. U toku trajanja parlamentarne debate je navedeno da je u slučaju postojanja dece koja nisu istovremeno i deca ostaviočevog bračnog druga, plodouživanje bračnog druga predstavljalo posebnu nepovoljnost po ovakvu decu, kao što je uvećani rizik od neslaganja i nastanak „većite gole svojine“ pastorčadi u situaciji kada je razlika u godinama između njih i bračnog druga (mačehe ili očuha) mala. Izveštaj J. J. Hyuesta, Dokumentacija Senata, br. 40., str. 19. Navedeno prema: Marie-Cecile Forgeard, Richard Crone, Bertrand Gelot: op. cit., str. 14.

³¹ V. čl. 761. Građanskog zakonika Francuske.

³² V. čl. 759., 760. st. 1. i st. 3. Građanskog zakonika Francuske.

bračnom drugu pripasti pravo na 1/3 zaostavštine,³³ a prvostepenim potomcima pravo na ukupno 2/3 zaostavštine, koji deo zaostavštine će se između njih deliti na jednake delove.

Samo u slučaju nepostojanja konkurencije nadživelog bračnog druga, u svim pravima posmatrane grupe zemalja zaostavština će se deliti na jednake delove između ostaviočevih prvostepenih potomaka, uz neograničenu mogućnost primene principa reprezentacije.³⁴

B. Odnos srodstva, braka i vanbračne zajednice u ostalim zakonskim naslednim redovima

Za razliku od naslednopravnog položaja koji bračni drug ima u slučaju postojanja potomaka ostavioca, ovakav njegov položaj u slučaju postojanja ostalih srodnika ostavioca kao njegovih potencijalnih zakonskih naslednika, u svakom od posmatranih prava može biti povoljniji. Međutim, navedena karakteristika naslednopravnog položaja bračnog druga u ovim pravima ne dolazi do izražaja na isti način, odnosno u istoj meri. Posmatrano sa aspekta odnosa između bračne veze i srodstva u pravoj ushodnoj ili pobočnoj liniji, u smislu njegovog opredeljivanja kao koordinirajućeg, isključujućeg ili eventualno supsidirajućeg, između prava koja predstavljaju predmet analize mogu se uočiti značajnije razlike. Tako, u nekim od njih, kao što je pravo Francuske, bračni drug može isključiti iz nasleđivanja najveći broj srodnika kao potencijalne zakonske naslednike - kako veliki broj predaka, tako i sve pobočne srodnike kao njegove potencijalne zakonske naslednike, pri čemu je odnos između činjenice srodstva i bračne veze koordinirajući samo onda kada se radi o srodstvu u prvom stepenu prave ushodne linije. U drugim pravima, kao što je pravo Španije, bračni drug ne može isključiti iz nasleđivanja nijednog pretka ostavioca, s tim što s druge strane, može isključiti iz nasleđivanja bilo kog pobočnog srodnika ostavioca. U pravu Italije, odnos srodstva i bračne veze je koordinirajući, kada god se radi o srodstvu u pravoj ushodnoj liniji, dok kada se radi o srodstvu u pobočnoj liniji, ovaj odnos može biti kako koordinirajući, tako i isključujući, u zavisnosti od toga o kojim pobočnim srođnicima se radi. Na kraju, u pravu Belgije, odnos između činjenice srodstva u pravoj ushodnoj i pobočnoj liniji i bračne veze može biti kako

³³ V. čl. 581. Građanskog zakonika Italije. O zakonskim naslednim pravima potomaka i bračnog druga u pravu Italije v. Franco Salerno Cardillo: *International succession* (ed. Louis Garb), Published by Kluwer Law International, 2004., str. 159-160.

³⁴ V. čl. 734-735. i čl. 752. Građanskog zakonika Francuske, čl. 745. i 740. st. 1. Građanskog zakonika Belgije, čl. 566. st. 1. i čl. 468-469. Građanskog zakonika Italije, kao i čl. 930-934. i čl. 925. Građanskog zakonika Španije.

koordinirajući, tako i supsidirajući, u zavisnosti od imovinskog režima koji se primenjivao između bračnih drugova.

Posmatrano sa aspekta obima naslednopravnih ovlašćenja koji bračni drug u svakom od ovih prava ima u slučaju postojanja koordinirajućeg odnosa srodstva i bračne veze, naslednopravni položaj bračnog druga po pravilu je povoljniji od naslednopravnog položaja konkurišućih mu predaka i (ili) pobočnih srodnika. Međutim, pre nego što izložimo konkretne naslednopravne posledice odnosa srodstva i bračne veze posmatrano kroz dalje zakonske nasledne redove, najpre ćemo izložiti karakteristike uzajamnih odnosa srodnika prilikom ostvarivanja zakonskih naslednih prava.

a. Uzajamni odnos srodnika kao zakonskih naslednika

Zajednička karakteristika svih prava koja predstavljaju predmet istraživanja našeg rada ogleda se u prihvatanju sistema bliskosti srodstva,³⁵ čija se osnovica sastoji u podeli srodnika u grupe, u zavisnosti od toga da li su oni potomci, preci ili pobočni srodnici, gde svaka od ovih kategorija predstavlja poseban zakonski nasledni red.

Tako je u pravu Španije prihvaćen sistem tri linije, koji apsolutnu prednost u nasleđivanju daje srodnicima prave linije srodstva, te u kojem, za razliku od ostalih posmatranih prava, nikada ne postoji mogućnost istovremenog konkurisanja na nasleđe predaka i pobočnih srodnika ostavioca, nezavisno od toga o kojim pobočnim srodnicima se radi.³⁶ Dosledno prihvatajući ovaj sistem, ostavioca kojeg nije nadživio nijedan potomak, nasleđuju njegovi preci, a naposletku, ukoliko ostavioca nije nadživio nijedan potomak, niti predak, na nasleđe se kao naslednici treće linije pozivaju ostaviočevi pobočni srodnici.

U ostalim posmatranim pravima (Francuska, Belgija i Italija) dolazi do izražaja mogućnost formiranja mešovitih naslednih redova. Naime, prihvatajući u osnovi podelu na potomke, pretke i pobočne srodnike, u spomenutim pravima je izdvojena i posebna grupa srodnika - privilegovani preci i privilegovani pobočni srodnici, u koju grupu ulaze, od predaka roditelji ostavioca, a od pobočnih srodnika braća i sestre ostavioca i njihovo potomstvo. Odnos između pojedinih grupa srodnika kao zakonskih naslednika u poslednje spomenutim pravima je takav da prednost u nasleđivanju imaju roditelji ostavioca kao njegovi privilegovani preci, a pored

³⁵ O sistemu bliskosti srodstva kao sistemu raspodele srodnika v. Oliver B. Antić: „Sistemi grupne raspodele srodnika kao zakonskih naslednika,,, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, Beograd, br. 3-4/1994., str. 300. i 302.

³⁶ O navedenom sistemu zakonskog nasleđivanja čiji se koren nalazi u starom romanskom pravu videti više kod: Karl Hanz Neumayer: op. cit., str. 15-19.

njih, još i braća i sestre, te njihovi potomci kao ostaviočevi privilegovani pobočni srodnici, uz mogućnost paralelnog pozivanja ovih srodničkih grupa, odnosno njihovog istovremenog konkurisanja na nasleđe, a u pojedinim od ovih prava, kao što je pravo Italije i uz mogućnost istovremenog konkurisanja na nasleđe braće i sestara ostavioca ili njihovih potomaka i ostalih predaka ostavioca. Odnos između ostalih kategorija srodnika, kao što su dalji preci i ostali pobočni srodnici (neprivilegovani preci i neprivilegovani pobočni srodnici) prilikom ostvarivanja zakonskih naslednih prava po pravilu je takav da je prednost u nasleđivanju data činjenici srodstva prave ushodne linije u odnosu na činjenicu pobočnog srodstva, te se shodno navedenom, ostali pobočni srodnici ne pozivaju na nasleđivanje, sve dok postoji makar jedan predak ostavioca kao njegov potencijalni zakonski naslednik.

Međutim, prethodno iznete uopštene zajedničke karakteristike reda zakonskog nasleđivanja srodnika, ne znače istovremeno da je nasledno-pravni položaj bilo kog pretka ili pobočnog srodnika u svim ovim pravima identičan, imajući u vidu da se konkretan način raspodele zaostavštine između spomenutih srodnika u njima može u velikoj meri razlikovati.

Tako su u pravima Francuske, Italije i Belgije u slučaju kada iza ostavioca nisu ostali privilegovani pobočni srodnici, odnosno njegova braća i sestre ili njihovi potomci, dakle, ukoliko na nasleđe konkurišu samo ostaviočevi roditelji kao privilegovani preci, pravila zakonskog nasleđivanja ista, imajući u vidu da će se zaostavština u svim ovim pravima deliti između roditelja na jednake delove.³⁷ Dalja pravila zakonskog nasleđivanja srodnika se već razlikuju. Tako, u pravu Italije roditelji kao zakonski naslednici isključuju iz nasleđivanja sve ostale srodnike u pravoj ushodnoj liniji srodstva, te u prethodno navedenom slučaju zaostavština može da pripadne u celosti jedinom nadživlom roditelju i onda kada su ostavioca nadživeli i njegovi dalji preci koji pripadaju lozi iz koje ne potiče nadživeli roditelj.³⁸ U pravu Francuske, međutim, u ovakvom slučaju, polovinu zaostavštine će naslediti nadživeli roditelj, dok će drugu polovinu naslediti srodnici prave ushodne linije srodstva iz druge loze, uz poštovanje pravila prema kojem će pravo da nasledi imati onaj srodnik u ushodnoj liniji koji se nalazi u najbližem stepenu srodstva, isključujući svakog drugog iz prava da nasledi.³⁹ Naposletku, i u pravu Belgije, u ovakvom slučaju, drugu polovinu zaostavštine će naslediti najbliži srodnici

³⁷ V. čl. 736. Građanskog zakonika Francuske, čl. 746. Građanskog zakonika Belgije, kao i čl. 568. Građanskog zakonika Italije.

³⁸ V. čl. 568. Građanskog zakonika Italije.

³⁹ V. čl. 738-1. u vezi sa čl. 747-748. Građanskog zakonika Francuske.

prave ushodne linije srodstva iz druge loze, s tim što će ukoliko ni njih nema, ovaj deo zaostavštine pripasti pobočnim srodnicima iz druge loze, s tim što je naslednopravni položaj nadživelog roditelja u ovom slučaju poboljšan korektivnim pravilom, prema kojem će istom, pored 1/2 zaostavštine koju stiče u svojinu, pripasti i pravo plodouživanja na 1/3 zaostavštine koju nasleđuju srodnici iz druge loze.⁴⁰

U slučaju kada iza ostavioca nisu ostali roditelji kao privilegovani preci, u pravima Francuske i Belgije cela zaostavština će se deliti između braće i sestara (odnosno njihovih potomaka po principu reprezentacije)⁴¹ kao privilegovanih pobočnih srodnika, što znači da u ovim pravima privilegovani pobočni srodnici isključuju iz nasleđivanja ostale naslednike koji se sa ostaviocem nalaze u pravoj ushodnoj ili pobočnoj liniji srodstva (neprivilegovane pretke i neprivilegovane pobočne srodnike).⁴² U pravu Italije, međutim, u slučaju nepostojanja roditelja ostavioca, braća i sestre ostavioca ne mogu isključiti naslednike ostavioca koji se sa njim nalaze u daljim stepenima prave ushodne linije srodstva, te će se u ovom pravu, samo onda kada iza ostavioca nije ostao nijedan njegov predak, cela zaostavština deliti između braće i sestara, odnosno između njihovih potomaka po principu reprezentacije.⁴³ Napomenućemo da u pravu Italije polubraći i polusestrama na ime naslednog dela pripada polovina od onog što na ime naslednog dela pripada rođenoj braći i sestrama, dok u pravu Belgije polubraća i polusestre po ocu ili majci nasleđuju samo očev, odnosno majčin deo.⁴⁴ U pravu Francuske podela zaostavštine između braće i sestara će se uvek vršiti na jednake delove. Naime, imajući u vidu da se u slučaju kada su na nasleđivanje pozvani spomenuti ostaviočevi privilegovani pobočni srodnici, prema važećim naslednopravnim propisima ove zemlje više ne primenjuje podela na očevu i majčinu lozu, te uzimajući u obzir pravilo prema kojem pobočni srodnici istog stepena srodstva nasleđuju po glavama,⁴⁵ to braća i sestre, odnosno polubraća i polusestre, budući da se svi nalaze u drugom stepenu pobočnog srodstva sa ostaviocem, nasleđuju na spomenuti način. U teoriji se navodi da ova izmena nije bila

⁴⁰ V. čl. 753-754. Građanskog zakonika Belgije.

⁴¹ V. čl. 752-2. Građanskog zakonika Francuske, kao i čl. 742. Građanskog zakonika Belgije.

⁴² V. čl. 737. Građanskog zakonika Francuske, kao i čl. 750. st. 1. Građanskog zakonika Belgije.

⁴³ V. čl. 468. st. 1., kao i čl. 571. st. 3. u vezi sa čl. 569-570. Građanskog zakonika Italije.

⁴⁴ V. čl. 570. st. 2. Građanskog zakonika Italije, kao i čl. 752. Građanskog zakonika Belgije.

⁴⁵ V. čl. 750. st. 2. Građanskog zakonika Francuske.

motivisana samo namerom da se pojednostave zakonska rešenja, već i željom da se u pravu Francuske ukloni svaka diskriminacija između braće i sestara.⁴⁶

U slučaju kada u pravima Francuske i Belgije na nasleđe istovremeno konkurišu roditelji ostavioca, odnosno u pravu Italije roditelji ili dalji preci, s jedne strane i braća i sestre, odnosno njihovi potomci, s druge strane, roditeljima će u pravima Francuske i Belgije na ime nasleđivanja pripasti ukupno 1/2 zaostavštine, koja će se deliti na jednake delove između njih, dok će braća i sestre, odnosno njihovi potomci po pravu reprezentacije deliti drugu polovinu zaostavštine.⁴⁷ Ukoliko je ostavioca nadživeo samo jedan roditelj, istom će pripasti jedna četvrtina zaostavštine, dok će deo koji je trebao da pripadne drugom umrlom roditelju pripasti braći i sestrama, odnosno njihovim potomcima po pravu reprezentacije, kojima će stoga u ovom slučaju pripasti pravo na tri četvrtine zaostavštine.⁴⁸ U pravu Italije zaostavština će se između oba roditelja ili samo jednog od njih i braće i sestara ostavioca deliti na jednake delove, uz ograničenje, prema kojem deo koji nasleđuju oba roditelja ili jedan od njih ne sme iznositi manje od polovine zaostavštine, dok će u situaciji kada nijedan od roditelja ne može ili neće da nasledi, daljim precima ostavioca u konkurenciji sa braćom i sestrama pripasti udeo koji bi pripao jednom od roditelja u nedostatku drugog roditelja, čija podela će se vršiti na način koji je zakonskim propisima ove države inače predviđen u pogledu raspodele zaostavštine između predaka.⁴⁹

⁴⁶ V. Marie-Cecile Forgeard, Richard Crone, Bertrand Gelot: op. cit., str. 87. Ovo znači da će u situaciji kada su ostavioca čiji su otac i majka umrli pre njega, a kojeg su nadživeli polubrat po ocu, polusestra po majci i rođeni brat, navedena lica kao naslednici deliti zaostavštinu na tri jednaka dela, s obzirom na pravilo da pobočni srodnici istog stepena srodstva nasleđuju po glavama. Po pravilima koja su važila pre reforme rođeni brat bi nasleđio polovinu zaostavštine, dok bi polubrat po ocu i polusestra po majci nasleđili po četvrtinu zaostavštine.

⁴⁷ V. čl. 738. st. 1. Građanskog zakonika Francuske, kao i čl. 748. Građanskog zakonika Belgije.

⁴⁸ V. čl. 738. st. 2. Građanskog zakonika Francuske, kao i čl. 751. Građanskog zakonika Belgije.

⁴⁹ V. čl. 571. st. 1., kao i čl. 571. st. 3. u vezi sa čl. 569. Građanskog zakonika Italije. Navedeni član Građanskog zakonika Italije implicira neophodnost određenih razjašnjenja. Naime, kako je to navedeno, u slučaju kada roditelji ili jedan od njih konkurišu na nasleđe ostaviočevoj braći i sestrama, pravilo je da se zaostavština može deliti na jednake delove između svih njih, ali samo ukoliko primenom ovog pravila nasledni deo roditelja ili jednog od njih ne bi iznosio manje od polovine zaostavštine. Ovo po našem mišljenju najpre znači da će podela zaostavštine na jednake delove između spomenutih srodnika biti moguća u tri situacije – onda kada na nasleđe konkurišu oba roditelja i samo jedan ostaviočev brat ili sestra, u kom slučaju će zakonski nasledni deo svakog od spomenutih srodni-

Kada ostavioca nisu nadživeli roditelji, niti braća i sestre, niti njihovi potomci, zaostavština će u pravima Italije, Francuske i Belgije pripasti ostalim srođnicima u pravoj ushodnoj liniji, koji nisu otac ili majka, a deliće se na pola između srođnika iz očeve i srođnika iz majčine loze.⁵⁰ U pravu Italije, kada preci ostavioca nisu istog stepena srodstva, zaostavština će pripasti onom od njih koji se nalazi u najbližem stepenu srodstva sa ostaviocem, bez obzira na to kojoj lozi pripada,⁵¹ dok će u pravima Francuske i Belgije u svakoj lozi nasleđivati srođnik u ushodnoj liniji koji se nalazi u najbližem stepenu srodstva, isključujući svakog drugog, a jedino ukoliko ima predaka koji su istog stepena srodstva, oni će nasleđivati na jednake delove.⁵² Dalja pravila zakonskog nasleđivanja u poslednje spomenutim pravima se razlikuju. Tako će u pravu Francuske ukoliko nema srođnika u ushodnoj liniji iz jedne loze, srođni-

ka iznositi po 1/3 zaostavštine (roditelji ukupno nasleđuju 2/3 zaostavštine), onda kada na nasleđe konkurišu oba roditelja i dva ostaviočeva brata ili sestre, kada će nasledni deo svakog od spomenutih srođnika iznositi po 1/4 zaostavštine (roditelji ukupno nasleđuju 1/2 zaostavštine), kao i naposljetku u situaciji kada na nasleđe konkuriše samo jedan ostaviočev roditelj i jedan ostaviočev brat ili sestra, u kom slučaju će svakom od njih pripasti po 1/2 zaostavštine. U bilo kojoj drugoj situaciji, zbog postojanja zakonskog pravila prema kojem nasledni deo roditelja ili jednog od njih ne može iznositi manje od polovine zaostavštine, podela na jednake delove nije moguća. Tako, primera radi, u situaciji kada roditeljima na nasleđe konkurišu tri brata ili sestre, nasledni deo svakog roditelja mora iznositi po 1/4 zaostavštine (odnosno ukupno 1/2 zaostavštine, kako to zakon propisuje), dok će nasledni deo svakog brata iznositi po 1/6 zaostavštine, dok bi u situaciji kada bi ostavioca nadživio samo jedan roditelj i dva brata ili sestre nasledni deo nadživelog roditelja morao iznositi 1/2 zaostavštine, dok bi preostalu polovinu delila braća, odnosno sestre. Dakle, na osnovu svega prethodno navedenog može se doći do zaključka da u situaciji kada oba roditelja konkurišu na nasleđe, njima može pripasti i više od 1/2 zaostavštine, odnosno ukupno 2/3 zaostavštine (v. prvi primer u ovoj napomeni), što nikada nije moguće u situaciji kada braći i sestrama na nasleđe konkuriše samo jedan roditelj, kada će nadživelim roditelju uvek pripadati pravo na 1/2 zaostavštine, ma koliko braće i sestara mu konkurisalo na nasleđe. Ovaj deo zaostavštine (1/2 zaostavštine) ujedno predstavlja i granicu onog dela zaostavštine koji može pripasti daljim precima ostavioca u konkurenciji sa braćom i sestrama, imajući u vidu čl. 571. st. 3. Građanskog zakonika Italije u kojem se normira da u ovom slučaju „...precima pripada ono što bi pripalo jednom od roditelja u odsustvu drugog... Ovaj deo zaostavštine između predaka se deli na način utvrđen čl. 569. Građanskog zakonika Italije, što znači da će jedna polovina od ovog dela zaostavštine pripasti precima u očevoj lozi, a druga polovina precima u majčinoj lozi, pri čemu će ukoliko se preci ne nalaze u istom stepenu srodstva sa ostaviocem, spomenuti deo zaostavštine pripasti onom od predaka koji se sa ostaviocem nalazi u najbližem stepenu srodstva, bez obzira na to kojoj lozi pripada, očevoj ili majčinoj.

⁵⁰ V. čl. 739. i 747. Građanskog zakonika Francuske, čl. 746. st. 1. Građanskog zakonika Belgije, kao i čl. 569. st. 1. Građanskog zakonika Italije.

⁵¹ V. čl. 569. st. 2. Građanskog zakonika Italije.

⁵² V. čl. 748. Građanskog zakonika Francuske, kao i čl. 746. st. 2-3. Građanskog zakonika Belgije.

ci u ushodnoj liniji iz druge loze moći da naslede celu zaostavštinu.⁵³ U pravu Belgije, međutim, ukoliko nema predaka iz jedne loze, zaostavština neće pripasti precima iz druge loze, već najbližim običnim pobočnim srođnicima iz konkretne loze u kojoj nije ostao nijedan predak ostavioca.⁵⁴ U poslednje spomenutom pravu, pored navedenog redovnog prava nasleđivanja, bilo kom pretku pripada pravo da iz zaostavštine svog potomka, koji je umro bez potomstva, izvrši zakonski povraćaj nad onim dobrima koje je on sam poklonio ovakvom potomku, ako se ona još nalaze u naturi u zaostavštini. Ukoliko su ova dobra bila otuđena, predak može tražiti neisplaćenu cenu ovog dobra, ili koristiti tužbu za povraćaj navedenog dobra od trećeg lica, koje ga drži, ako je i poklonoprimalac imao pravo na istu.⁵⁵

Naposletku, kada iza ostavioca ni u jednoj lozi nije ostao nijedan predak, zaostavštinu će nasleđivati nepriviligovani pobočni srođnici ostavioca, dakle oni koji nisu braća i sestre ili njihovi potomci, uz postojanje ograničenja u pogledu mogućnosti pozivanja na nasleđivanje ovih srođnika. Tako se u pravima Francuske i Italije pobočni srođnici ne mogu pozivati na nasleđe ukoliko su udaljeniji od šestog stepena pobočnog krvnog srođstva, a u pravu Belgije ukoliko su udaljeniji od četvrtog stepena pobočnog krvnog srođstva.⁵⁶ U pravima Francuske i Belgije zaostavština će se deliti na takav način prema kojem će pobočni srođnici iz očeve loze i pobočni srođnici iz majčine loze dobiti po polovinu zaostavštine. U svakoj lozi pravo da nasleđi imaće onaj pobočni srođnik koji se nalazi u najbližem stepenu srođstva, isključujući svakog drugog, a ukoliko se pobočni srođnici nalaze u istom stepenu srođstva, nasleđivaće na jednake delove. Tek ukoliko u jednoj lozi nema pobočnih srođnika, pobočni srođnici iz druge loze nasleđuju celu zaostavštinu.⁵⁷ U pravu Italije međutim, pra-

⁵³ V. čl. 749. Građanskog zakonika Francuske.

⁵⁴ V. čl. 753. st. 1. Građanskog zakonika Belgije.

⁵⁵ V. čl. 747. Građanskog zakonika Belgije.

⁵⁶ V. čl. 740. i 745. Građanskog zakonika Francuske, čl. 753. i 755. st. 1. Građanskog zakonika Belgije, kao i čl. 572. Građanskog zakonika Italije.

⁵⁷ V. čl. 749-750. Građanskog zakonika Francuske. U pravu Belgije u odnosu na pravo Francuske postoje određene razlike. Jedna od njih se ogleda u činjenici da se u pravu Belgije princip reprezentacije može primenjivati i u korist potomaka stričeva, ujaka i tetaka ostavioca. Kako je to gore navedeno, nasleđivati mogu samo srođnici do četvrtog stepena srođstva, s tim što ovo pravilo ne važi kada se radi o spomenutim licima koji nasleđuju po principu reprezentacije. V. čl. 733. st. 1., 742., 753. st. 2. i čl. 755. st. 2. Građanskog zakonika Belgije. O zakonskim naslednim pravima srođnika i bračnog druga u pravu Belgije v. Christian De Wulf: „Successions, donations inter vivos and wils,, Introduction to Belgian Law (Ed. Hubert Bocken, Walter de Bondt), Published by Kluwer Law International 2001., str. 187-190.

vo da nasledi će uvek imati pobočni srodnik najbližeg stepena srodstva, nezavisno od toga kojoj lozi pripada.⁵⁸

Osnovna odlika zakonskog nasleđivanja u pravu Španije, koja ga ujedno izdvaja od prethodno spomenutih prava, kako je to navedeno, predstavlja prihvatanje sistema tri linije. Shodno ovom sistemu, ostavioca kojeg nije nadživeo nijedan potomak, nasleđuju njegovi preci, uz poštovanje osnovnog pravila prema kojem u nasleđivanju bliži srodnik uvek isključuje daljeg.⁵⁹ Tako se na nasleđe kao naslednici druge linije najpre pozivaju roditelji ostavioca, između kojih se zaostavština deli na jednake delove, pri čemu u slučaju kada je ostavioca nadživeo samo jedan roditelj, istom na ime nasleđa pripada cela zaostavština.⁶⁰ Ako ostavioca nisu nadživeli ni roditelji, na nasleđe se pozivaju ostaviočevi dalji najbliži preci, pri čemu se zaostavština deli na dve polovine, ukoliko postoje preci istog stepena srodstva iz obe loze. U okviru jedne loze, zaostavština se između predaka istog stepena deli na jednake delove.⁶¹ Međutim, predak koji nasleđuje od svog potomka dobra, koja je ovaj bez naknade dobio od nekog svog drugog pretka ili brata, obavezan je da poštuje prava koja bi po zakonu bila stečena u korist srodnika do trećeg stepena, u smislu njegove dužnosti da ova dobra rezerviše u korist spomenutih srodnika, kada oni pripadaju lozi iz koje ta dobra potiču, jer preci nasleđuju, isključujući sva druga lica, dobra koja su poklonili deci i potomcima koji su umrli bez svog potomstva, ukoliko se ta dobra nalaze u zaostavštini, ili ona dobra koja zamenjuju poklonjena dobra (ako su ona dobijena u razmenu), odnosno nasleđuju tužbe ostavioca u pogledu tih dobara ako su ista otuđena, ili njihovu još neisplaćenu cenu.⁶²

Na kraju, ukoliko ostavioca nije nadživeo nijedan potomak, niti predak, na nasleđe će se kao naslednici treće linije pozivati ostaviočevi pobočni srodnici i to najpre ostaviočeva braća i sestre, između kojih se zaostavština deli na jednake delove, kao i njihovi prvostepeni potomci, koji se na nasleđe pozivaju po pravu reprezentacije, osim u slučaju kada se ovi potomci jedini pozivaju na nasleđe, u kom slučaju se zaostavština i između njih deli na jednake delove. Zaostavština se u slučaju postojanja

⁵⁸ V. čl. 572. st. 1. Građanskog zakonika Italije.

⁵⁹ V. čl. 921. st. 1. i 935. Građanskog zakonika Španije.

⁶⁰ V. čl. 936-937. Građanskog zakonika Španije.

⁶¹ V. čl. 938-941. Građanskog zakonika Španije.

⁶² V. čl. 811-812. Građanskog zakonika Španije. Opširnije o pravu na povraćaj imovine u pravu Španije i drugim zemljama romanske pravne tradicije v. Karl Hanz Neumayer: op. cit., str. 26-27.

nja konkurencije na nasleđe samo između braće i sestara, odnosno samo između polubraće i polusestara deli na jednake delove, dok u slučaju istovremenog konkurisanja na nasleđe braće i sestara i polubraće i polusestara, poslednje navedenim srođnicima na ime naslednog dela pripada dva puta manje nego rođenoj braći i sestrama.⁶³ Ukoliko ni spomenuti pobočni srođnici nisu nadživeli ostavioca, na nasleđe se mogu pozivati i ostali pobočni srođnici ostavioca, zaključno sa četvrtim stepenom pobočnog srođstva.⁶⁴

b. Uzajamni odnos srođnika, bračnog druga i vanbračnog partnera kao zakonskih naslednika

Naslednopravni položaj koji bračni drug ima u pravu Francuske u slučaju postojanja ostaviočevih srođnika u pravoj ushodnoj i pobočnoj liniji povoljniji je od položaja koji bračni drug u odnosu na ove srođnike ima u svim ostalim pravima posmatrane grupe zemalja. Kako je to navedeno, odnos između činjenice srođstva i bračne veze u pravu Francuske je koordinirajući samo onda kada se radi o srođstvu u prvom stepenu prave ushodne linije, dok je ovaj odnos isključujući, kada se radi o srođstvu u bilo kom daljem stepenu prave ushodne linije ili u bilo kom stepenu pobočnog srođstva. U konkurenciji sa ostaviočevim roditeljima bračni drug nasleđuje polovinu zaostavštine, dok se druga polovina deli između ostaviočevih roditelja, tako da svaki od njih nasleđuje po četvrtinu zaostavštine, a ukoliko je jedan od roditelja umro pre ostavioca, deo koji bi pripao tom roditelju se dodeljuje bračnom drugu, na koji način on u konkurenciji sa roditeljima kao zakonskim naslednicima može naslediti tri četvrtine zaostavštine. Novinu u odnosu na stari tekst zakona predstavlja činjenica da bračni drug ostavioca ima pravo da nasleđi celokupnu zaostavštinu u odsustvu ostaviočeve dece ili potomaka, kao i u odsustvu ostaviočevih roditelja,⁶⁵ na koji način su u korist bračnog druga iščezla nekad priznata prava privilegovanih pobočnih srođnika – braće i sestara ostavioca, odnosno potomaka braće i sestara, u prisustvu kojih je bračni drug prema ranijim zakonskim propisima imao pravo da nasleđi 1/2 zaostavštine u svojini.⁶⁶

Protivtežu ovakvom uvećanju naslednih prava bračnog druga predstavlja pravo privilegovanih pobočnih srođnika i privilegovanih predaka

⁶³ V. čl. 925. st. 2, 927., 943., kao i čl. 946-951. Građanskog zakonika Španije.

⁶⁴ V. čl. 954-955. Građanskog zakonika Španije.

⁶⁵ V. čl. 757-1. i čl. 757-2. Građanskog zakonika Francuske.

⁶⁶ V. čl. 767. starog teksta Građanskog zakonika Francuske (Zakon od 03. 01. 1972. godine).

na povraćaj određenih dobara. Naime, u slučaju kada u zaostavštinu ostavioca ulaze i dobra starine, odnosno dobra koja je ostavilac stekao putem nasleđa i poklona od strane svojih srodnika u pravoj ushodnoj liniji srodstva, polovina ovakvih dobara koja se nalaze uaturi će pripasti ostaviočevoj braći ili sestrama, odnosno polubraći i polusestrama, ili njihovim potomcima.⁶⁷ Ovo pravo se podvrgava strogim uslovima, kako u pogledu dobara koja predstavljaju njegov objekat, tako i u pogledu lica koja se na njega mogu pozivati. Naime, pravo na povraćaj se ne odnosi na celinu spomenutih dobara u pitanju, već samo na njihovu polovinu, s obzirom na to da druga polovina pripada bračnom drugu, pri čemu se u teoriji navodi da u ova dobra ne ulazi samo nepokretna (iako je zakonodavac zasigurno preduzeo ovu meru imajući u vidu pre svega nepokretnosti), već i pokretna imovina.⁶⁸ Pored navedenog, samo u slučaju kada su i otac i majka preminuli, te u odsustvu ostaviočevih potomaka, spomenuta dobra se dele između ostaviočevih braće i sestara, odnosno njihovih potomaka, uz dodatno ograničenje – da oni predstavljaju potomke roditelja ostavioca koji su već bili umrli na početku prenosa zaostavštine, što znači da pravo na povraćaj neće pripadati onom polubratu i polusestri po majci, odnosno po ocu (niti njihovim potomcima), kada ova dobra ne potiču od lica koji je njima i ostaviocu zajednički predak.⁶⁹ Reformom iz 2006. godine pravo na povraćaj priznato je i roditeljima ostavioca kao njegovim privilegovanim precima, kako bi istima u najmanju ruku pripala ona dobra koja su oni sami poklonili ostaviocu. Naime, u slučaju kada oba roditelja ili samo

⁶⁷ V. čl. 757-3. Gradanskog zakonika Francuske. Upravo s obzirom na raniji dominirajući značaj porodice, odnosno srodstva u naslednom pravu, bračni drug ostavioca, za koga se pretpostavljalo da bi ponovnim stupanjem u brak preneo nasledeni imetak u novu porodicu, prema ranijim naslednopravnim propisima Francuske je mogao steći puno pravo svojine samo uz prisustvo nepriviligovanih predaka iz samo jedne linije, odnosno samo uz prisustvo nepriviligovanih pobočnih srodnika. Promene u zaostavštini, kao i umanjnjen značaj krvnih veza u odnosu na pretpostavljenu ostaviočevu naklonost prema svom bračnom drugu umanjile su ovaj oprez, s tim što je pravo na povraćaj navedenih dobara ostalo kao njegovo poslednje ispoljavanje. V. u tom smislu: Marie-Cecile Forgeard, Richard Crone, Bertrand Gelot: op. cit., str. 9-10.

⁶⁸ V. u tom smislu: Marie-Cecile Forgeard, Richard Crone, Bertrand Gelot: op. cit., str. 10-11.

⁶⁹ U slučaju kada su ostavioca nadživeli bračni drug, rođena sestra, polubrat po majci, kao i dvoje dece od polubrata po ocu, pri čemu je ostavilac za života primio kao poklon jedno seosko imanje koje je bilo lična očeva svojina, tada će korisnike prava na polovinu ovog dobra koje potpada pod primenu prava na povraćaj predstavljati rođena sestra, kao i dvoje dece od polubrata po ocu. Ovo u krajnjim konsekvencama znači da se navedeno dobro deli na taj način da će polovinu ovog dobra steći bračni drug, četvrtinu rođena sestra, a po jednu osminu deca od ostaviočevog polubrata po ocu. Primer preuzet iz: Marie-Cecile Forgeard, Richard Crone, Bertrand Gelot: op. cit., str. 11.

jedan od njih nadžive ostavioca, iza kojeg nije ostalo potomstvo, isti mogu da izvrše pravo na povraćaj na dobrima koja su poklonili ostaviocu, a u granicama njihovog zakonskog naslednog dela, koji iznosi 1/4 zaostavštine. Vrednost dela dobara nad kojima se vrši pravo povraćaja odbija se prvenstveno od naslednih prava oca, odnosno majke. Za razliku od prava na povraćaj koje privilegovani pobočni srodnici mogu ostvariti samo onda kada se dobra nalaze u naturi u zaostavštini, pravo na povraćaj roditelja će se u slučaju kada se povraćaj ne može izvršiti u naturi, izvršiti u novčanoj protivvrednosti.⁷⁰

Protivtežu naslednim pravima bračnog druga predstavlja i pravo na izdržavanje neprivilegovanih predaka ostavioca, odnosno onih predaka koji ostaviocu nisu otac ni majka. Zahtev za izdržavanje se može podneti kada bračni drug u odsustvu dece ili potomaka ostavioca, kao i njegovog oca i majke nasleđuje celu zaostavštinu, odnosno kada u odsustvu dece i potomaka, kao i u odsustvu oca ili majke nasleđuje tri četvrtine zaostavštine.⁷¹ Ovo pravo pripada neprivilegovanim precima ostavioca (dedama i babama, pradedama i prabama itd.) na račun zaostavštine ostavioca, ukoliko se nalaze u stanju nužde, dakle onda kada im je to potrebno.⁷² U teoriji se navodi da ovo pravo pripada konkretno samo onom pretku (precima) koji su u pogledu svojih naslednih prava „istisnuti“ od strane bračnog druga.⁷³

⁷⁰ V. čl. 738-2. Građanskog zakonika Francuske. Pravo na povraćaj privilegovanih pobočnih srodnika može biti izgubljeno usled dobroćinih davanja učinjenih u korist bračnog druga ili nekog trećeg lica (pobočni srodnici se ovome ne mogu suprotstaviti, jer isti ne ulaze u krug nužnih naslednika). S druge strane, iako ni roditelji ostavioca, počev od 2006. godine više ne ulaze u krug nužnih naslednika, njihovo pravo na povraćaj je javno-pravnog karaktera, te isto ne može biti onemogućeno eventualnim činjenjem poklona bračnom drugu ili trećem licu. Na ovo upućuje prethodno spomenuta činjenica prema kojoj se pravo na povraćaj roditelja ima izvršiti u novčanoj protivvrednosti, ukoliko to nije moguće u naturi, što nije istovremeno slučaj i u pogledu prava na povraćaj privilegovanih pobočnih srodnika. V. u tom smislu: Jean Maury: op.cit., str. 60. i 47.

⁷¹ V. čl. 758. st. 1. Građanskog zakonika Francuske.

⁷² Rok u kojem se ovakav zahtev može podneti iznosi godinu dana od momenta smrti ostavioca, ili počevši od trenutka od kojeg su naslednici prestali da isplaćuju prestacije precima na koje su ranije bili obavezni, odnosno može se podneti do okončanja deobe zaostavštine. Izdržavanje je kao dug vezano za zaostavštinu, te kao takvo tereti naslednike u pogledu one imovine koju su oni stekli iz zaostavštine, a ukoliko to nije dovoljno, izdržavanje opterećuje i legatara, srazmerno vrednosti primljenog legata. V. čl. 758. st. 2-3. Građanskog zakonika Francuske.

⁷³ Tako, ukoliko su ostavioca su nadživeli bračni drug, otac, baba po majci, kao i deda i baba po ocu - zaostavština će se deliti na takav način da će bračnom drugu pripasti pravo na tri četvrtine zaostavštine, ocu pravo na jednu četvrtinu zaostavštine, dok baba po majci, ukoliko se nalazi u stanju nužde može postati korisnik prava na potraživanje izdržavanja na račun zaostavštine. U konkretnom primeru ostaviočevi deda i baba po ocu ne-

U pravu Italije, odnos srodstva i bračne veze je koordinirajući, ne samo kada je reč o srodstvu u prvom stepenu prave ushodne linije, kao što je to slučaj u pravu Francuske, već kada god se radi o srodstvu u pravoj ushodnoj liniji, dakle, nezavisno od stepena, kao i kada se radi o privilegovanom pobočnom srodstvu. Odnos srodstva i bračne veze u ovom pravu je isključujući, samo onda kada bi se kao zakonski naslednici pojavljivali neprivegovani pobočni srodnici, odnosno oni pobočni srodnici koji nisu braća i sestre i njihovi potomci. S druge strane posmatrano, odnosno uzimajući u obzir obim naslednopravnih ovlašćenja, kako bračnog druga, tako i bilo kog od prethodno navedenog kruga srodnika, nesporno je da bračni drug u konkurenciji sa bilo kim od njih ima povoljniju naslednopravnu poziciju. Tako će u situaciji kada iza ostavioca nisu ostali potomci ostavioca, kao ni njegova braća i sestre niti njihovi potomci, bračnom drugu na ime nasleđa pripasti $\frac{2}{3}$ zaostavštine, dok će preostala $\frac{1}{3}$ zaostavštine pripasti roditeljima na jednake delove (ili jedinom nadživlom roditelju), odnosno u slučaju nepostojanja roditelja ostaviočevim daljim precima, koji će se između ovih predaka deliti na način prema kojem će jedna polovina od ovog dela zaostavštine pripasti precima po očevoj liniji, a druga polovina precima po majčinoj liniji, s tim što će u situaciji kada preci nisu istog stepena, preostali deo zaostavštine pripasti najbližem od njih, bez obzira na liniju.⁷⁴ Ukoliko iza ostavioca nisu ostali niti njegovi potomci, niti njegovi roditelji, niti drugi preci preostala $\frac{1}{3}$ zaostavštine će se deliti između ostaviočevih braće i sestara, polubraće i polusestara, odnosno njihovih potomaka primenom principa reprezentacije.⁷⁵ Na kraju, ukoliko su ostavioca iza kojeg nisu ostali potomci, nadživeli i roditelji (ili dalji preci) i braća i sestre, odnosno polubraća i polusestre, preostala $\frac{1}{3}$ zaostavštine će se deliti bilo između roditelja i braće i sestara i polubraće i polusestara, bilo između daljih predaka i braće i sestara i polubraće i polusestara i to na način na koji se u ovom pravu cela zaostavština deli između spomenutih srodnika u slučaju nepostojanja konkurencije bračnog druga, a koji je iznet u gornjim razmatranjima, s tim što u svakom slučaju udeo koji nasleđuju preci ne sme iznositi manje od četvrtine zaostavštine.⁷⁶ Samo u slučaju nepostojanja nijednog pretka ostavioca, niti braće i se-

maju pravo na izdržavanje, jer ih je sin (ostaviočev otac) koji je živ, a ne bračni drug, istisnuo iz nasleđivanja. V. u tom smislu: Marie-Cecile Forgeard, Richard Crone, Bertrand Gelot: op. cit. str. 31.

⁷⁴ V. čl. 582. u vezi sa čl. 568-569. Građanskog zakonika Italije.

⁷⁵ V. čl. 582. u vezi sa čl. 570. i 468. st. 1. Građanskog zakonika Italije.

⁷⁶ V. čl. 582. u vezi sa čl. 571. Građanskog zakonika Italije.

stara, odnosno njihovih potomaka, bračni drug ostavioca može naslediti celu zaostavštinu i time isključiti ostale ostaviočeve pobočne srodnike iz nasleđivanja.⁷⁷

Na osnovu iznetog, mišljenja smo da iako u pravu Italije, bračnom drugu u konkurenciji sa nekim od srodnika ostavioca, kao što su njegovi roditelji, na ime naslednog dela može pripasti čak i veći deo zaostavštine od onog koji bračnom drugu u ovakvom slučaju pripada u pravu Francuske, značaj navedenog položaja bračnog druga umanjuje nepostojanje isključujućeg odnosa između bračne veze i srodstva u velikom broju naslednopravnih situacija. Naime, dok u pravu Francuske, kako smo to videli, bračni drug ostavioca može isključiti iz nasleđivanja sve naslednike u pravoj ushodnoj liniji srodstva, osim roditelje, kao i sve naslednike u pobočnoj liniji srodstva, dotle u pravu Italije bračni drug ne može isključiti iz nasleđivanja nijednog ostaviočevog srodnika u pravoj ushodnoj liniji, kao ni veći broj pobočnih srodnika ostavioca, već samo određene pobočne srodnike ostavioca koji nisu braća i sestre, odnosno njihovi potomci.

Ni u pravu Španije, kao što je to slučaj i u pravu Italije, bračni drug ostavioca ne može isključiti iz nasleđivanja nijednog ostaviočevog srodnika u pravoj ushodnoj liniji, s tim što mu u slučaju postojanja konkurencije bilo kog od navedenih srodnika, za razliku od položaja koji bračni drug u ovakvom slučaju ima u pravu Italije, na ime naslednopravnih ovlašćenja ne može pripasti nijedan deo zaostavštine u svojini, već samo pravo doživotnog uživanja na 1/2 zaostavštine.⁷⁸ Jedino u slučaju nepostojanja predaka, nadživeli bračni drug ostavioca može naslediti celu zaostavštinu i time isključiti mogućnost pozivanja na nasleđe bilo kog pobočnog srodnika ostavioca kao njegovog potencijalnog zakonskog naslednika. Dakle, odnos srodstva i bračne veze je isključujući, ali samo onda kada bi se kao zakonski naslednici pojavljivali pobočni srodnici ostavioca.⁷⁹ Stoga, sveukupno posmatrano norme dispozitivnog zakonskog nasleđivanja u pravu Španije (mogućnost ostvarivanja isključivo prava doživotnog uživanja od strane bračnog druga u slučaju postojanja potomaka i predaka) govore u prilog tvrdnje da je naslednopravni položaj nadživelog bračnog druga u konkurenciji sa srodnicima ostavioca u ovoj zemlji nepovoljan.

Na kraju, u pravu Belgije naslednopravni položaj nadživelog bračnog druga u konkurenciji sa bilo kojim srodnicima ostavioca u pravoj

⁷⁷ V. čl. 583. Građanskog zakonika Italije.

⁷⁸ V. čl. 837. Građanskog zakonika Španije.

⁷⁹ V. čl. 944. Građanskog zakonika Španije.

ushodnoj i pobočnoj liniji kao potencijalnim zakonskim naslednicima direktno zavisi od imovinskog režima koji se primenjivao između bračnih drugova. Tako će naslednopravni položaj bračnog druga kao zakonskog naslednika biti povoljniji od onog koji on ima u konkurenciji sa potomstvom ostavioca, ali samo onda kada se između bračnih drugova primenjivao režim zajedničke imovine, kao zakonski imovinski režim, prema kojem u ovu imovinu ulazi sva ona imovina koju su bračni drugovi stekli tokom braka, ali ne i ona imovina koju su stekli pre braka ili u toku braka nasleđem ili poklonom, koja ulazi u njihovu posebnu imovinu. U ovom slučaju, odnos činjenice srodstva i bračne veze će biti koordinirajući, imajući u vidu činjenicu da će nadživeli bračni drug steći pravo svojine na celom udelu ostavioca u zajedničkoj imovini. Uz to, bračnom drugu će pripasti i pravo plodouživanja na posebnoj imovini ostavioca,⁸⁰ koju će nasledivati ostaviočevi srodnici prema redosledu i na način koji je napred izložen. Dakle, nadživeli bračni drug stiče puno pravo svojine nad celom zajedničkom imovinom, od koje jednu polovinu stiče primenom bračnog imovinskog prava, a drugu polovinu primenom pravila zakonskog nasleđivanja. Ovo pravilo nasleđivanja stavlja nadživеле bračne drugove u povlašćen položaj u situaciji kada su oni živeli u režimu zajedničke imovine, jer usled specifičnih pravila o zajedničkoj imovini, srodnici nemaju nasledna prava na istoj, pri čemu je posebna imovina ostavioca kao deo zaostavštine koji oni mogu steći u svojину opterećena pravom plodouživanja u korist bračnog druga. U slučaju postojanja ovog režima, bračni drug ostavioca može naslediti celu zaostavštinu, onda kada iza ostavioca nije ostao nijedan njegov srodnik iz kruga potencijalnih zakonskih naslednika ili eventualno u slučaju kada je zaostavštinu činio samo udeo ostavioca u zajedničkoj imovini.⁸¹ Naslednopravni položaj bračnog druga u konkurenciji sa srođnicima će biti znatno nepovoljniji u situaciji kada su se bračni drugovi putem bračnog ugovora opredelili za režim odvojenosti imovina, gde je svaki bračni drug vlasnik svoje imovine, bez obzira da li je imovina stečena pre ili tokom braka, imajući u vidu činjenicu da će bračni drug i tada, poput situacije kada konkuriše sa potomstvom ostavioca, steći pravo plodouživanja nad celom zaostavštinom ostavioca, dok će se zaostavština deliti između onih srođnika ostavioca koji su u konkretnom slučaju pozvani na nasleđivanje.⁸² U ovom slučaju, odnos između činjenice

⁸⁰ V. čl. 745. *bis* § 1. st. 2. Građanskog zakonika Belgije.

⁸¹ V. čl. 745. *bis* § 1. st. 3. Građanskog zakonika Belgije.

⁸² Kao i kada je reč o plodouživanju bračnog druga na zaostavštini koju nasleduju potomci, konverzija plodouživanja moguća je i kada je reč o plodouživanju na zaostavšti-

srodstva u pravoj ushodnoj i pobočnoj liniji i činjenice bračne veze je supsidirajući, s obzirom na to da se bračni drug ostavioca može pojaviti kao nasljednik u svojinu samo onda kada iza ostavioca nije ostao nijedan njegov srodnik iz kruga potencijalnih zakonskih nasljednika, u kom slučaju će bračnom drugu pripasti celokupna zaostavština.

Za razliku od bračnog druga, vanbračnom partneru u konkurenciji sa srodnicima ostavioca ne može pripasti nijedan deo zaostavštine u svojinu. Međutim, s obzirom na to da pravo plodouživanja nad nepokretnošću, koja je tokom zajedničkog života predstavljala zajedničko prebivalište, kao i nad pokućstvom kojim je ova nepokretnost opremljena, vanbračnom partneru pripada nezavisno od toga sa kojim nasljednicima se pojavljuje pri nasleđivanju, to njemu ova prava pripadaju i u slučaju konkurisanja na nasleđe bilo kog pretka, odnosno pobočnog srodnika ostavioca.⁸³ U ovakvom slučaju, cela zaostavština će se deliti između onih srodnika koji su u konkretnom slučaju pozvani na nasleđivanje, s tim što će njihovo pravo svojine biti opterećeno pravom plodouživanja vanbračnog partnera na napred spomenutim delovima zaostavštine.

Zbog prethodno iznetih pravila zakonskog nasleđivanja, poređenje karakteristika odnosa srodstva i bračne veze u poslednje spomenutom pravu, u odnosu na karakteristike ovog odnosa u ostalim posmatranim prava, nije moguće vršiti nezavisno od imovinskog režima koji je postojao između bračnih drugova, jer isti direktno utiče na naslednopravni položaj bračnog druga, a time i na ovakav položaj konkurišućih mu srodnika. Ukoliko se primenjivao režim zajedničke imovine, te ukoliko ostavilac nije imao posebnu imovinu, već samo udeo u zajedničkoj imovini, na koji u slučaju postojanja nadživelog bračnog druga nijedan od ostaviočevih srodnika nema zakonsko nasledno pravo, naslednopravni položaj bračnog druga će biti bolji od naslednopravnog položaja koji bračni drug u slučaju postojanja predaka i pobočnih srodnika kao potencijalnih zakonskih nasljednika ima u bilo kom drugom pravu posmatrane grupe zemalja. Ukoliko je ostavilac međutim posedovao posebnu imovinu, naročito kada je ona znatno veće vrednosti u odnosu na vrednost zajedničke imovine, ili ukoliko je između bračnih drugova postojao režim odvojenosti imovina, naslednopravni položaj bračnog druga će biti nepovoljniji, jer će u prvom slučaju steći pravo svojine na manjem delu zaostavštine, pri čemu će na većem delu zaostavštine pravo svojine steći bilo koji srodnik prave ushodne linije, odnosno bilo koji

ni koju nasleđuju ostali srodnici, s tim što je zakonom postavljeno ograničenje, prema kojem ona mora biti zahtevana u roku od pet godina od smrti ostavioca. V. čl. 745. *quater* § 2. st. 1. Građanskog zakonika Belgije.

⁸³ V. čl. 745. *octies* § 1. Građanskog zakonika Belgije.

pobočni srodnik ostavioca koji je u konkretnom slučaju pozvan na nasleđivanje, dok mu u drugom slučaju na ime nasleđa ne može pripasti nijedan deo zaostavštine u svojinu, koja će se shodno navedenom deliti između bilo kojih srodnika prave ushodne ili pobočne linije koji su u konkretnom slučaju pozvani na nasleđivanje. U oba slučaja na zaostavštini koju ne nasleđuje u svojinu, bračni drug stiče pravo plodouživanja. Pod pretpostavkom postojanja režima odvojenosti imovina, naslednopravni položaj bračnog druga u konkurenciji sa precima povoljniji je samo od naslednopravnog položaja koji bračni drug ima u slučaju postojanja ovih srodnika u pravu Španije, imajući u vidu činjenicu da u poslednje spomenutom pravu bračnom drugu u ovom slučaju pripada pravo plodouživanja na 1/2 zaostavštine. S druge strane, ovakav njegov položaj u konkurenciji sa bilo kojim pobočnim srodnikom ostavioca bio bi nepovoljniji od onog naslednopravnog položaja koji bračni drug u slučaju postojanja ovih srodnika ima u bilo kom drugom posmatranom pravu.

3. Ostali propisi koji uređuju položaj bračnog druga i vanbračnog partnera u pravu Francuske

U cilju zaštite nadživelog bračnog druga ostavioca, krugom njegovih prava u zakonodavstvu Francuske obuhvaćeno je i pravo na privremeno i doživotno stanovanje, kao i pravo na izdržavanje. Navedenim merama zakonodavac je u ovoj zemlji nastojao poboljšati egzistencijalne uslove nadživelog bračnog druga, obezbeđujući mu pre minimalne garancije nego apstraktno uvećanje njegovih zakonskih naslednih prava.⁸⁴

Tako se pravo na privremeno stanovanje bračnog druga, prema slovu zakona tretira kao posledica braka, a ne naslednih prava bračnog druga.⁸⁵ Ovo pravo podrazumeva pravo nadživelog bračnog druga koji je u momentu nastupanja smrti efektivno koristio stan da tokom jedne godine od smrti ostavioca boravi u stanu koji pripada bračnim drugovima, ili koji u potpunosti ulazi u zaostavštinu, kao što podrazumeva i njegovo pravo da koristi pokretne stvari kojima je stan namešten, a koje ulaze u zaostavštinu.⁸⁶ U ovom slučaju bračni drug ima pravo uživanja, koje pravo se zapravo mora shvatiti kao njegovo izdržavanje

⁸⁴ Prilikom propisivanja zaštitnih mera koje se odnose na pravo stanovanja, zakonodavac se najviše rukovodio činjenicom da je zakonsko nasleđivanje pre svega karakteristično za porodice skromnijeg imovinskog stanja, te da kod ovakvih porodica pravila zakonskog nasleđivanja, odnosno visina naslednih prava bračnog druga ne bi istom omogućila da pretenduje na porodični smeštaj. V. u tom smislu: Jean Maury: op. cit., str. 63.

⁸⁵ V. čl. 763. st. 3. Građanskog zakonika Francuske.

⁸⁶ V. čl. 763. st. 1. Građanskog zakonika Francuske.

u odnosu na zaostavštinu.⁸⁷ Pravo na privremeno stanovanje je javno-pravnog karaktera i ne može biti ukinuto voljom ostavioca.⁸⁸ Upravo zbog činjenice što pravo na privremeno stanovanje ne predstavlja naslednopravno ovlašćenje, već pravo koje je vezano za brak, izmenama Građanskog zakonika Francuske iz 2006. godine navedeno pravo priznato je i vanbračnom partneru ostavioca.⁸⁹ U teoriji je iznet stav da za razliku od bračnog druga, vanbračnom partneru ovo pravo može biti uskraćeno voljom ostavioca, imajući u vidu činjenicu da odredbe kojima se reguliše pravo vanbračnog partnera na privremeno stanovanje ne upućuju na analognu primenu odredbe prema kojoj je pravo na privremeno stanovanje bračnog druga javnopravnog karaktera, te koje stoga ne može biti ukinuto voljom ostavioca.⁹⁰

Za razliku od privremenog prava stanovanja, doživotno pravo stanovanja je priznato samo bračnom drugu, ne i vanbračnom partneru. Ono podrazumeva pravo bračnog druga koji je u trenutku smrti ostavioca kao svoje glavno mesto stanovanja efektivno koristio stan koji je u vlasništvu oba bračna druga ili koji u potpunosti ulazi u zaostavštinu da nastavi da stanuje u istom, kao i da koristi pokretne stvari kojima je stan namešten. Ovo pravo prvenstva bračnom drugu će pripadati samo onda kada ostavilac nije izrazio drugačiju volju, pod određenim uslovima, koji kroz svoj restriktivni karakter izražavaju zakonodavčevu naklonjenost ideji da se nadživinom bračnom drugu omogući da ostane u svom životnom okruženju.⁹¹ Vrednost prava stanovanja i korišćenja stvari se oduzima od vrednosti naslednih prava koja pripadaju bračnom drugu, što znači da se vrednosti ovih prava uračunavaju u vrednost stečenih naslednih prava bračnog druga. Međutim, dok bračni drug može da stekne dodatak na postojeća dobra, ako je vrednost ovih prava manja u odnosu na njegova nasledna prava, u obrnutoj pretpostavci, dakle, kada je vrednost ovih prava veća u odnosu na njegova nasledna prava, on se ne smatra obaveznim da nadoknadi zaostavštinu zbog postojanja viška.⁹² Dakle, prava bračnog druga su podignuta do visine vrednosti prava stanovanja i korišćenja na uštrb prava ostalih naslednika. Bračni drug ima pravo da u roku od godinu dana od

⁸⁷ V. u tom smislu: Marie-Cecile Forgeard, Richard Crone, Bertrand Gelot: op. cit. str. 41.

⁸⁸ V. čl. 763. st. 4. Građanskog zakonika Francuske.

⁸⁹ V. čl. 515-6. Građanskog zakonika Francuske.

⁹⁰ V. u tom smislu: Jean Maury: op.cit., str. 64.

⁹¹ V. čl. 764. st. 1-2 Građanskog zakonika Francuske. Navedeno pravo ostavilac može uskratiti bračnom drugu samo kada je njegovo zaveštanje u kojem je izražena ova-keva njegova volja, primljeno od strane dva javna beležnika ili od strane jednog javnog beležnika u prisustvu dva svedoka. V. čl. 971. Građanskog zakonika Francuske.

⁹² V. čl. 765. Građanskog zakonika Francuske.

smrti ostavioca izrazi svoju volju u vezi uživanja navedenog prava stanovanja i korišćenja stvari.⁹³ Pravo na stanovanje i korišćenje stvari nadživeli bračni drug i naslednici mogu sporazumno konvertovati u doživotnu rentu ili kapital.⁹⁴

Na kraju, u prava nasledno sposobnog bračnog druga koji se nalazi u stanju nužde spada i pravo na izdržavanje iz zaostavštine, na isti način na koji ovo pravo mogu ostvarivati i neprivilogovani preci ostavioca, odnosno u istim rokovima u kojima ovo pravo ostvaruju i neprivilogovani preci ostavioca.⁹⁵

⁹³ V. čl. 765-1. Građanskog zakonika Francuske. Zakonom su propisani i uslovi ostvarivanja navedenih prava, iz kojih proizlazi da je bračni drug kao nosilac prava stanovanja i korišćenja obavezan da se pri uživanju ovih prava ponaša kao dobar domaćin, te da ne može ustupati niti iznajmljivati ovaj smeštaj (čl. 764. st. 3. u vezi sa čl. 627., 631. i 634. Građanskog zakonika Francuske). Od navedenog izuzetak predstavlja jedino situacija kada smeštaj više ne odgovara potrebama bračnog druga, u kom slučaju bračni drug ima pravo na izdavanje ovog smeštaja kako bi obezbedio prihode neophodne za drugi prilagođeniji smeštaj, osim za upotrebu koja je komercijalna ili poljoprivredna (čl. 764. st. 5. Građanskog zakonika Francuske).

⁹⁴ V. čl. 766. st. 1. Građanskog zakonika Francuske.

⁹⁵ V. čl. 767. Građanskog zakonika Francuske. Ostavioca su nadživeli bračni drug i sin iz prvog braka. Ostavilac je svog bračnog druga zaveštanjem lišio prava na doživotni smeštaj, a gospođu V odredio za naslednika. U trenutku nastupanja smrti zaostavština iznosi 100 000 evra. U vreme nastupanja smrti bračni drug ostavioca se nalazi u stanju nužde, te postavlja zahtev za izdržavanjem na račun zaostavštine u roku od jedne godine od smrti ostavioca. U konkretnom slučaju nužni deo sina iznosiće 50 000 evra, dok će raspoloživ deo zaostavštine iznositi takođe 50 000 evra, koji će pripasti gospođi V. I sin ostavioca i gospođa V će biti dužni da u srazmeri sa svojim naslednim delovima (dakle, svako po pola) plaćaju izdržavanje bračnom drugu ostavioca. Bračnom drugu će kao posledica braka pripasti i pravo na besplatno uživanje smeštaja, kao i pokretnih stvari u trajanju od godinu dana, shodno gore spomenutom čl. 763. Građanskog zakonika Francuske. Primer preuzet iz: Marie-Cecile Forgeard, Richard Crone, Bertrand Gelot: op. cit., str. 48-49.

*Jelena Vidić, LL.M., Assistant
Faculty of Law Novi Sad*

Legal Ground of Intestacy in Comparative Law (France, Belgium, Italy and Spain)

Abstract

The main task of legislature in regulation of intestacy is determining inheritants. The most important facts which classes in intestacy are based on today, that is, in contemporary legal orders, are kinship, marriage and cohabitation. An adequate relationship of these facts, as legally relevant, in formulating intestacy, is of great importance in every specific legal order. Namely, in most continental European countries, one of the two possible legal bases to claim inheritance is intestacy, which, even though being a weaker legal basis, is more frequently practised to testation as the other legal basis. Furthermore, the importance of the specific way of legal regulation of the relationship of kinship, marriage and cohabitation in formulating rules of intestacy lies in the fact that these norms reflect a general attitude of a society towards regulation of legal effects after the death of the deceased. For these reasons, it is important to compare legislations of certain legal orders, regarding the issue of the aforementioned facts in formulating rules of intestacy.

As a continuation of previous papers, where we discussed legal consequences of relationship of kinship, marriage and cohabitation in law of England, as well as the countries of the German law tradition, the subject of research in this paper is legal regulation of the issue in the countries of Roman (French) legal tradition, more specifically, France, Belgium, Italy and Spain.

Key words: kinship, marriage, cohabitation, relatives, spouse, cohabitation partner, intestacy, intestate share.